

Commissie Wetenschappelijke Integriteit Rijksuniversiteit Groningen

Rapportage aan het College van Bestuur betreffende het onderzoek naar vermeend wetenschappelijk wangedrag naar aanleiding van de klacht van de heer B.F.M. Droog (hierna: “klager”). De klacht is gericht tegen dr. A.P.M. van Liempt (hierna: “beklaagde”).

I Onderwerp van de klacht

Schending van de wetenschappelijke integriteit, te weten het begaan van verwijtbare onzorgvuldigheden bij het verrichten van wetenschappelijk onderzoek, in casu het schrijven van het proefschrift *Gemmeker: Commandant van kamp Westerbork*. De schending van de wetenschappelijke integriteit zou onder meer bestaan uit het plegen van plagiaat, een niet-correcte en onzorgvuldige bronvermelding, het niet erkennen van auteurschap van anderen, fingeren en falsificeren.

II Advies Commissie Wetenschappelijke Integriteit

1. PROCESVERLOOP

Klager heeft op 8 augustus 2019 een klacht ingediend bij de Commissie Wetenschappelijke Integriteit van de Rijksuniversiteit Groningen (hierna: “de commissie”) wegens een vermeende schending van wetenschappelijke integriteit door beklagde. De ontvangst van de klacht is bij e-mail van 8 augustus 2019 en later bij brief van 9 augustus 2019 bevestigd. De klacht is bij e-mail van 9 augustus 2019 aan de decaan van de Faculteit der Letteren gestuurd. De decaan heeft de klacht diezelfde dag aan beklagde doorgestuurd. Klager heeft een aantal opvolgende e-mails (twee e-mails op 14 augustus 2019 en een e-mail van 22 augustus 2019) gestuurd waarin hij zijn klacht aanvult. Klager is bij brief van 22 augustus 2019 verzocht de klacht zo veel mogelijk te specificeren. De commissie heeft geverifieerd dat de klacht formeel uitsluitend dr. A.P.M. van Liempt betreft. Bij e-mail van 22 augustus 2019 is beklagde meegedeeld dat de klacht ontvankelijk is en is hij nader geïnformeerd over de vervolgstappen in de klachtprocedure. De eerdergenoemde e-mails van klager zijn hem eveneens toegestuurd. Klager is bij brief van 23 augustus 2019 verzocht in het proefschrift de door hem geconstateerde schendingen van de wetenschappelijke integriteit aan te geven en daarbij te vermelden welke integriteitsnorm geschonden zou zijn. De pdf-versie van het proefschrift is klager op 28 augustus 2019 toegestuurd.

Voor de behandeling van deze zaak is een commissie samengesteld bestaande uit:

- Prof. mr. H.E. Bröring (voorzitter commissie)
- Prof. dr. H.L.M. Hermans
- Prof. dr. P. M. Kluin

Ambtelijk secretaris was mr. S.R. van Dijk van de afdeling Algemeen Bestuurlijke en Juridische Zaken van de Rijksuniversiteit Groningen. De commissie heeft de klacht behandeld volgens de Regeling Bescherming Wetenschappelijke Integriteit Rijksuniversiteit Groningen.

Bij e-mail van 7 september 2019 heeft klager de door hem geannoteerde versie van het proefschrift toegestuurd. Diezelfde dag heeft hij nog een e-mail met bijlagen toegezonden. Op 9 september 2019 heeft klager nog een e-mail met bijlagen toegestuurd.

In het kader van de inhoudelijke behandeling van de zaak heeft de commissie op 2 oktober 2019 aan beklagde verzocht om schriftelijk te reageren op de klacht. Beklaagde heeft op 25 oktober 2019 per e-mail een schriftelijk verweer toegestuurd. Klager heeft bij e-mail van 30 oktober 2019 een afschrift van het verweer ontvangen.

De commissie heeft klager en beklagde in de gelegenheid gesteld om in elkaars aanwezigheid te worden gehoord op 15 november 2019. Beklaagde is verschenen op de hoorzitting waarbij hij is vergezeld door prof. dr. D.F.J. Bosscher, prof. dr. J.W. Renders, beiden promotoren van beklagde, en emeritus prof. dr. J.C.H. Blom. Bij brief van 11 oktober 2019 zijn partijen en ook de promotoren van beklagde, als betrokkenen in de klachtprocedure, uitgenodigd voor deze hoorzitting.

Klager is vergezeld door mevr. drs. L. Bergen (schrijver van het boek *Albert Konrad Gemmeke, Commandant van Westerbork*, de heer K. Broersma (medeauteur van het boek *Kamp Westerbork gefilmd*) en prof. dr. M. Winnink, emeritus hoogleraar theoretische fysica van de RUG.

Klager heeft op 22 oktober 2019 een e-mail met bijlage gestuurd en op 31 oktober twee e-mails. Deze mails zijn doorgestuurd naar beklagde.

Van de hoorzitting is een verslag gemaakt, dat aan klager, beklagde en degenen die hen op de zitting vergezelden is voorgelegd voor eventuele correcties voor zover zij in het verslag onjuist zouden zijn geciteerd. Beklaagde, prof. dr. D.F.J. Bosscher en prof. dr. J.W. Renders hebben aangegeven zich in het verslag te kunnen vinden. Klager heeft, ook namens de andere aanwezigen die hem bij de hoorzitting hebben vergezeld, bij e-mail van 15 december 2019 een klein aantal wijzigingen in het verslag voorgesteld, die zijn overgenomen. Het verslag is in definitieve vorm bijgevoegd bij dit advies.

Klager heeft enkele uren voor de hoorzitting van 15 december 2019 per e-mail een reactie op het schriftelijk verweer van beklagde gestuurd en in een afzonderlijke mail een pleitnota bestaande uit acht documenten. Beklaagde is na afloop van de hoorzitting in de gelegenheid gesteld om binnen een week op deze documenten te reageren. Beklaagde heeft dat bij e-mail van 21 november 2018 gedaan. Prof. dr. D.F.J. Bosscher heeft bij e-mail van 20 november 2019 eveneens gereageerd. Beide e-mails met bijlage zijn in het bezit van klager gesteld. Zowel klager als beklagde heeft, zoals op de hoorzitting afgesproken, de e-mailwisseling tussen beklagde en dr. J.R. Stackhouse, een Canadese historicus en Gestapo-specialist, (nogmaals) toegezonden.

Bij e-mail van 17 november 2019 heeft klager de pleitaantekeningen van mevr. drs. L. Bergen toegestuurd; deze zijn aan het verslag van de hoorzitting gehecht. De heer Broersma heeft na de hoorzitting op 15 november, per e-mail zijn pleitaantekeningen toegestuurd; deze zijn eveneens aan het verslag van de hoorzitting gehecht.

Op de zitting en op 18 november 2019 heeft klager verzocht een voormalig voorzitter van het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) een vraag voor te leggen over de geldende regels voor dissertaties (ongeacht genre of discipline) of andere wetenschappelijke geschriften en toelaatbare afwijkingen daarvan. Op 21 november 2019 heeft klager per e-mail een reactie gestuurd op opmerkingen tijdens de hoorzitting van 15 november 2019 van prof. dr. D.F.J. Bosscher, prof. dr. J.W. Renders en prof. dr. J.C.H. Blom. De commissie heeft klager bij brief van 27 november 2019 laten weten dat zij niet op het verzoek van klager van 18 november 2019 zal ingaan omdat, zoals ook

op de zitting is besproken en vastgesteld en voorts nadrukkelijk tot uitdrukking komt in het *Briefadvies KNAW correct citeren* van april 2014, de regels die gelden voor correct hergebruik van teksten, ideeën en ander gepubliceerd materiaal in belangrijke mate afhangen van opvattingen die binnen de betrokken discipline zelf worden aangehangen en in de praktijk gebracht. De door klager voorgestelde deskundige is afkomstig uit een andere discipline. De commissie heeft klager voor wat betreft de mail van 21 november 2019 laten weten deze niet aan het dossier toe te voegen om de reden dat met de zitting aan de mogelijkheid van het indienen van nadere stukken, behoudens uitzonderingen die hier niet aan de orde zijn, een eind is gekomen.

Ter voorbereiding op de hoorzitting en na afloop daarvan heeft de commissie zich ambtshalve gebogen over de vraag of en, zo ja, welke de normen zijn die, als aanvulling op of verfijning van de algemeen geldende normen, specifiek voor de onderhavige discipline gelden. Daartoe heeft de commissie zich onder meer georiënteerd op hetgeen wordt behandeld binnen de promotieopleiding (graduate school, Faculty of Arts RUG) en elders (zo heeft de commissie kennisgenomen van Jeannette Kamp, Susan Legêne, Matthias van Rossum, Sebas Rümke, *Geschiedenis schrijven! Wegwijs voor historici*, Amsterdam: Amsterdam University Press B.V., 2016). Tevens heeft de commissie ambtshalve het proefschrift van beklagde aan enkele (digitale) plagiaatcontroles (Ephorus en Ithenticate) onderworpen.

Voorts heeft de commissie kennisgenomen van eerdere studies waarin de rol van Gemmeker wordt besproken en waarnaar in de klacht wordt verwezen. Het gaat met name om Frank van Riet, *De bewakers van Westerbork*, Amsterdam: Boom, 2016. Nanda van der Zee, *Westerbork, Het doorgangskamp en zijn commandant*, Soesterberg: Uitgeverij Aspect 2016, Eva Moraal, *Als ik morgen niet op transport ga... Kamp Westerbork in beleving en herinnering*, Amsterdam: De Bezige Bij, 2014, en Lotte Bergen, *Albert Konrad Gemmeker, Commandant van Westerbork*, Soesterberg: Uitgeverij Aspect, 2013. De commissie heeft ook kennisgenomen van deel 5 van de Westerbork Cahiers, Koert Broersma en Gerard Rossing, *Kamp Westerbork gefilmd*, Hooghalen/Assen: Van Gorcum 1997.

Op basis van alle informatie die op deze wijze is verkregen acht de commissie zich voldoende geïnformeerd om een advies uit te brengen over de klacht.

2. STANDPUNT VAN KLAGER

Klager heeft blijkens de stukken en de hoorzitting – kort samengevat – het volgende naar voren gebracht:

1. Fingers: Beklaagde stelt op bladzijde 320 van het proefschrift dat een interview met Gemmeker door Dick Walda in januari 1982 in *de Volkskrant* verscheen. Met het oog op de herdenking op 4 mei 1975, dertig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, had Walda in 1974 het interview gehouden. In strijd met de afspraak dat het interview pas na het overlijden van Gemmeker zou worden gepubliceerd, verscheen het interview al in januari 1982, zo stelt beklagde in zijn proefschrift. Ook in noot 76 van Hoofdstuk 13 van het proefschrift wordt verwezen naar de vermeende publicatiedatum van het interview, 30 januari 1982, dus vóór de dood van Gemmeker. In werkelijkheid verscheen het interview echter, conform de door Walda met Gemmeker gemaakte afspraak, pas na zijn dood in *de Volkskrant*, op 29 januari 1983. Volgens klager had beklagde van de juiste publicatiedatum kunnen weten omdat deze in het boek van Nanda van der Zee staat en beklagde dit boek kent. Beklaagde kent het betreffende artikel in *de Volkskrant* ook

omdat hij uit dit artikel citeert. Beklaagde heeft de verschijningsdatum verzonnen en dus gefingeerd.

2. Falsificatie: Beklaagde heeft in zijn proefschrift een aantal beweringen gedaan die aantoonbaar onjuist zijn. Hij heeft gepretendeerd de eerste biografie over Gemmeker te hebben geschreven. De naoorlogse Duitse justitiële onderzoeken naar Gemmeker zouden volgens beklagde onbekend zijn in Nederland. De twee naoorlogse Duitse justitiële onderzoeken in Duitsland zouden opgeteld geen zeventien jaar hebben geduurd zoals beklagde stelt, maar circa twee respectievelijk negen jaar. Beklaagde heeft daarnaast informatie die de Canadese Historicus Ryan Stackhouse hem via e-mail heeft gegeven, vervalst. Beklaagde heeft een artikel uit 1971 in *De Telegraaf* van Hans Knoop genegeerd. Beklaagde zou aan geschiedvervalsing hebben gedaan door een foutieve aanleiding voor Dolle Dinsdag te vermelden. Ten slotte heeft beklagde de stiefkleinzoon van Gemmeker, Heiko Schaldag, zonder nadere toelichting, niet in zijn proefschrift genoemd.
3. Plagiaat: Beklaagde zou op tal van plaatsen in het proefschrift plagiaat hebben gepleegd en op onvolledige en onjuiste wijze aan bronvermelding hebben gedaan.

3. STANDPUNT VAN BEKLAAGDE

Beklaagde heeft blijkens de stukken en de hoorzitting – kort samengevat – het volgende naar voren gebracht:

1. Fingeren: Het noemen van de verkeerde publicatiedatum in *de Volkskrant* van het interview van Gemmeker door Dick Walda is te wijten aan de inhoud van een e-mail van Walda aan beklagde. In deze e-mail geeft Walda aan dat vanwege een “gat in de krant” het interview, in strijd met de door Walda met Gemmeker gemaakte afspraak, gepubliceerd zou worden vóór de dood van Gemmeker. Beklaagde is zich inmiddels bewust van zijn fout. Hij heeft de e-mail van Walda gevolgd. Het is een fout maar er is geen sprake van fingeren, bewust verzinnen.
2. De door beklagde geschreven Gemmeker-biografie is veel omvattender dan de eerdere boeken die Gemmeker als onderwerp hadden. Hij heeft bij het Herinneringscentrum Kamp Westerbork navraag gedaan of de eerdere boeken aan zijn voornemen een biografie aan Gemmeker te wijden in de weg stonden. Dat was niet het geval. De naoorlogse Duitse justitiële onderzoeken naar Gemmeker zouden volgens beklagde onbekend zijn in Nederland. Dat er een vooronderzoek zou worden ingesteld heeft inderdaad in allerlei kranten gestaan volgens beklagde. Het publiek heeft evenwel nooit van het verloop en de voortgang van het onderzoek gehoord omdat de documenten uit dat onderzoek nooit door andere onderzoekers zijn gezien. Voor wat betreft de lengte van de onderzoeken heeft beklagde nergens betoogd dat deze de volle zeventien jaar in beslag hebben genomen. Beklaagde is van oordeel dat hij op een correcte wijze gebruik heeft gemaakt van de informatie die de heer Stackhouse hem heeft verstrekt. Beklaagde zou aan geschiedvervalsing hebben gedaan door een foutieve aanleiding voor Dolle Dinsdag te vermelden, maar hij heeft geenszins betoogd dat er niet meerdere oorzaken voor Dolle Dinsdag zijn. Beklaagde heeft, zoals hij ter zitting heeft toegelicht, de stiefkleinzoon van Gemmeker, Heiko Schaldag, om persoonlijke en privacy redenen buiten het proefschrift gehouden; dit in verband met van dochters en een kleindochter van Gemmeker verkregen informatie.

3. Het perfecte boek heeft beklagde niet geschreven, maar hij kan alles verantwoorden. De wijze waarop aan bronvermelding is gedaan, is conform de gangbare methoden voor biografisch historisch onderzoek.

4. BEVINDINGEN VAN DE COMMISSIE

4.1 Juridisch kader

De commissie onderzoekt klachten over (een vermoeden van) schending van wetenschappelijke integriteit begaan door medewerkers van de Rijksuniversiteit Groningen en brengt daarover advies uit aan het College van Bestuur. De Regeling Bescherming Wetenschappelijke Integriteit Rijksuniversiteit Groningen d.d. 19 november 2012 (hierna: “de Regeling”) vormt het juridisch kader voor het onderzoek.

Onder “medewerker” verstaat de Regeling degene die conform de CAO-NU een dienstverband heeft (gehad) bij de universiteit of die anderszins werkzaam is (geweest) onder verantwoordelijkheid van de universiteit. Beklaagde heeft onder verantwoordelijkheid van de universiteit promotieonderzoek verricht. Dit onderzoek valt derhalve onder de werking van de Regeling.

Een “schending van de wetenschappelijke integriteit” wordt in de Regeling gedefinieerd als handelen of nalaten in strijd met de (VSNU) Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening versie 2014 (hierna: “Gedragscode”), waaronder in ieder geval de gedragingen opgenomen in bijlage 1 bij de Regeling. Onder punt 1 van de Preambule van de Gedragscode staat dat de code is opgesteld voor de individuele wetenschapsbeoefenaar, dat zijn allen die betrokken zijn bij wetenschappelijk onderzoek en onderwijs binnen de kaders van de universiteit, inclusief studenten.

Sinds 1 oktober 2018 is de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 in werking getreden. Gezien de overgangsregeling in artikel 1.5 van de nieuwe code is de Gedragscode 2014 van toepassing op deze klacht. Immers, het onderzoek waar de klacht betrekking op heeft, is aangevangen vóór 1 oktober 2018.

De Gedragscode beschrijft gewenst gedrag aan de hand van zes basisprincipes:

- I. Eerlijkheid en zorgvuldigheid
- II. Betrouwbaarheid
- III. Controleerbaarheid
- IV. Onpartijdigheid
- V. Onafhankelijkheid
- VI. Verantwoordelijkheid

De in de Gedragscode genoemde basisprincipes zijn nader gespecificeerd in uitwerkingen. Deze uitwerkingen vormen een normstelling voor het gedrag van docenten, onderzoekers, studenten en degenen die bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen voor de wetenschapsbeoefening (Gedragscode bladzijde 3, preambule onder 1.). Zij geven de nationale en internationale ‘best practice’ weer (Gedragscode bladzijde 3, preambule onder 5.).

Het voor deze klacht relevante basisprincipe is Eerlijkheid en zorgvuldigheid (I), in het bijzonder de uitwerking van deze principes in de gedragsnormen onder 1.1., 1.3 en 1.4 van de Gedragscode.

Gedragstnorm 1.1.:

“1.1. De wetenschapsbeoefenaar weet dat wetenschap uiteindelijk is gericht op waarheidsvinding en dat hij daarom bij de presentatie van de aard en reikwijdte van zijn resultaten zo precies mogelijk dient te zijn. Hij zal dus niet liegen over zijn bevindingen of over daaraan verbonden onzekerheden. Zorgvuldigheid strekt zich ook uit tot het presenteren van twijfels en contra-indicaties.”

Gedragstnorm 1.3:

“Door correcte bronvermelding wordt duidelijk gemaakt welke de intellectuele herkomst is van de geciteerde of geparafraseerde teksten. Dit geldt ook voor informatie afkomstig van het internet en uit anonieme bronnen. Zonder bronvermelding worden geen teksten of resultaten van onderzoek van anderen overgenomen.”

Gedragstnorm 1.4:

“Auteurschap wordt erkend. In het vakgebied gebruikelijke regels worden daarbij nageleefd.”

Naast de hierboven genoemde principes en uitwerkingen van de Gedragstcode zijn punt 1 Fingeren, punt 2 Falsificeren en punt 3 Plagiëren van de Regeling van belang.

Punt 1 Fingeren luidt:

“Het invoeren van fictieve gegevens. Het fabriceren of verzinnen van gegevens die worden gepresenteerd als werkelijk verkregen bevindingen van onderzoek. Hiermee wordt het hart van de wetenschap — de waarheidsvinding — geraakt.”

Punt 2 Falsificeren luidt:

“Het vervalsen van gegevens en/of het heimelijk verwerpen van verkregen onderzoeksresultaten. Voor de onderzoeker onwelgevallige gegevens mogen nooit worden aangepast aan de verwachtingen of de theoretische uitkomsten. Het weglaten van gegevens mag slechts geschieden op aantoonbaar goede gronden.”

Punt 3 Plagiëren luidt:

“Wetenschap functioneert slechts met de eerlijke erkenning van de intellectuele eigendom van ieders eigen bijdrage aan de kennis. Dat geldt voor de hele range van studentenwerkstukken en scripties tot wetenschappelijke publicaties en dissertaties. Het gaat niet alleen om letterlijk overschrijven, maar ook om parafraseringen, het weglaten van noten of bronvermelding, het heimelijk gebruik van door anderen vergaarde data, ontwerpen of tabellen. Het auteursrecht biedt gedupeerden de mogelijkheid tot genoegdoening via de rechter, maar ook als er geen direct gedupeerde (meer) is, kan een onderzoeker worden aangeklaagd wegens plagiaat.”

Uitgangspunt voor het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) is dat alleen als een conflict niet meer primair in eigen kring kan worden opgelost een beroep op de officiële instanties verantwoord is. Dit veronderstelt dat voldoende inspanningen moeten worden verricht en verantwoordelijkheid moet worden genomen om gerezen conflicten in die eigen kring op te lossen.

De commissie is niet bevoegd om te oordelen over strafrechtelijke, bestuursrechtelijke of civielrechtelijke kwesties noch over wetenschappelijke controversen. Bij het laatste is sprake van een interpretatieverschil c.q. een verschil van mening over een wetenschappelijk oordeel. Deze dienen te worden bediscussieerd en beslecht in het daartoe geëigende forum. De commissie is uitgerust noch bevoegd om als arbiter op te treden in wetenschappelijke controversen.

Het is ten slotte vaste jurisprudentie van het LOWI dat schending van de gedragsnormen niet per definitie schending van wetenschappelijke integriteit impliceert. Er kan sprake zijn van (verwijtbaar) onzorgvuldig handelen zonder dat dit resulteert in schending van wetenschappelijke integriteit. Beoordeeld moet daarom worden of (i) in een concreet geval bepaalde normen van de Gedragscode zijn geschonden en of (ii) in dat geval tevens schending van wetenschappelijke integriteit heeft plaatsgevonden.

De commissie hanteert het hiervoor beschreven kader bij de beoordeling van de onderhavige klacht.

4.2 Object van de procedure

Met het hierboven weergegeven juridische kader is duidelijk dat de commissie alleen gaat over klachten over schending van *wetenschappelijke* integriteit, en daarbinnen alleen over klachten die te maken hebben met het *promotieonderzoek* dat beklagde onder verantwoordelijkheid van de Rijksuniversiteit Groningen heeft verricht. Het is de commissie bekend – blijkens bepaalde media, maar het komt ook uit onderdelen van de klacht naar voren – dat ten aanzien van beklagde meer verwijten worden gemaakt dan schending van wetenschappelijke integriteit in het kader van het proefschrift. De commissie wil er met nadruk – nogmaals – op wijzen dat haar bevoegdheid zich beperkt tot het proefschrift van beklagde en het daarmee verrichte wetenschappelijk onderzoek. Zij mag zich niet inlaten met de wetenschappelijke integriteit met betrekking tot diens andere publicaties en zich evenmin uitlaten over andere aspecten dan deze integriteit. Dat deze andere publicaties en aspecten buiten beschouwing blijven, betekent dat zij geen enkele rol spelen, ook niet als ‘bewijs(vermoeden)’, bij de beoordeling van het proefschrift van beklagde.

Hiermee ontkent de commissie niet dat discussies over de kwaliteit van iemands werk, of inhoudelijke debatten over bijvoorbeeld nuancering van het in verband met de Tweede Wereldoorlog gemaakte onderscheid tussen ‘goed’ en ‘fout’ (‘nivellering’), belangrijk zijn. Daarvoor staan echter de geëigende fora open (de commissie wijst in dat kader bijvoorbeeld op de studie van Rudolf Dekker, *Plagiat en Nivellering, nieuwe trends in de Nederlandse geschiedschrijving over de Tweede Wereldoorlog*, Amsterdam: Panchaud, 2019). Dit geldt ook voor de kritiek op (de kwaliteit van) het proefschrift van beklagde voor zover deze kritiek geen verband met wetenschappelijke integriteit heeft. Voor het uiten van zulke kritiek is de recensie, in een wetenschappelijke of vakpublicatie dan wel in bijvoorbeeld de krant, het geschikte middel. Daar komt bij dat (de kwaliteit van) het proefschrift van beklagde al is beoordeeld door beide promotores, een beoordelingscommissie (met een extra – vierde – lid) en een promotiecommissie (en aanvankelijk een begeleidingscommissie). De commissie heeft een veel beperktere taak dan deze andere commissies; het is niet aan haar om hun werk over te doen.

Tot slot wijst de commissie op de aard van het object van de procedure. Het gaat in dit geval niet om een artikel of boek dat geheel op persoonlijke titel is geschreven, maar om een proefschrift, dat per definitie tot stand is gekomen onder supervisie van begeleiders c.q. promotores en bovendien instemming heeft gekregen van een promotiecommissie. Dit geldt ongeacht het type promovendus. Naar het oordeel van de commissie dient bij de beantwoording van de centrale vraag die in dit advies voorligt rekening te worden gehouden met de betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de totstandkoming van het proefschrift van anderen dan de schrijver van het proefschrift.

4.3 Overwegingen ten aanzien van de klacht

4.3.1 Vooraf

De ingediende klacht is zeer uitgebreid, bevat uiteenlopende elementen (die naar het oordeel van de commissie niet allemaal met wetenschappelijke integriteit in vorenstaande zin van doen hebben) en is voorzien van vele verwijzingen. Het klaagschrift, de pleitnota van klager en de behandeling van de zaak op de hoorzitting bieden evenwel een goede structuur voor onderstaande bespreking van de klacht. Achtereenvolgens wordt ingegaan op 1) fingeren, 2) falsificeren, 3) plagiëren en 4) schending van een of meer andere normen van wetenschappelijke integriteit.

4.3.2 Is er sprake van fingeren?

Fingeren: Beklaagde heeft op bladzijde 320 en in noot 76 van Hoofdstuk 13 van het proefschrift een verkeerde publicatiedatum vermeld van het interview dat journalist Dick Walda met Gemmeker in 1974 voerde. Waar beklagde als publicatiedatum 30 januari 1982 vermeldt, verscheen het interview pas op 29 januari 1983 in *de Volkskrant*.

Beklaagde heeft in zijn reactie van 21 november 2019 aangegeven dat het vermelden van de verkeerde publicatiedatum een vergissing betrof die is ontstaan doordat hij is afgegaan op hetgeen Walda hem in een e-mail over de verschijningsdatum schreef. Beklaagde heeft Walda gevolgd in zijn fout en betreurt dit.

Met beklagde is de commissie van oordeel dat deze vergissing een onzorgvuldigheid betreft en geen schending van de wetenschappelijke integriteit. Waar beklagde is afgegaan op de interviewer had hij zelf de publicatiedatum van het interview moeten controleren. Van opzet is de commissie niet gebleken. De door beklagde gemaakte vergissing is eenvoudig te controleren, hetgeen de conclusie van de commissie ondersteunt dat er sprake is van een slordigheid, en niet van "liegen over zijn bevindingen" zoals wordt vermeld in uitwerking 1.1 van principe 1 Eerlijkheid en Zorgvuldigheid van de Gedragscode.

4.3.3 Is sprake van falsificeren?

De eerste Gemmeker-biografie?

Beklaagde zou ten onrechte hebben gepretendeerd de eerste Gemmeker-biografie te hebben geschreven. Beklaagde zou zich daarom hebben schuldig gemaakt aan falsificatie: "Het vervalsen van gegevens en/of het heimelijk verwerpen van verkregen onderzoeksresultaten. Voor de onderzoeker onwelgevallige gegevens mogen nooit worden aangepast aan de verwachtingen of de theoretische uitkomsten. Het weglaten van gegevens mag slechts geschieden op aantoonbaar goede gronden."

Het is de commissie bekend dat er eerder boeken zijn verschenen waarin de rol van Gemmeker wordt besproken. In de klacht wordt verwezen naar deze boeken. Het betreft met name de boeken van Frank van Riet, *De bewakers van Westerbork*, Nanda van der Zee, *Westerbork, Het doorgangskamp en zijn commandant*, Eva Moraal, *Als ik morgen niet op transport ga... Kamp Westerbork in beleving en herinnering*, en Lotte Bergen, *Albert Konrad Gemmeker, Commandant van Westerbork*.

Beklaagde heeft bij de hoorzitting aangegeven zich bij het begin van zijn biografie over Gemmeker te hebben gewend tot de directie van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork met de vraag of de

eerdere boeken die al over Gemmeker waren geschreven een belemmering zouden vormen voor een door hem te schrijven biografie. Volgens de directie waren er geen belemmeringen omdat de periode voordat Gemmeker directeur van het Kamp Westerbork werd en de periode daarna nog niet uitgebreid bestudeerd waren.

Het is de commissie duidelijk dat de Gemmeker-biografie van beklaagde een uitgebreidere periode betreft (en er dientengevolge onder meer sprake is van een gedeeltelijk ander bronnengebruik dan de hierboven genoemde boeken). Het enkele feit dat over een bepaalde persoon al een eerdere biografie is verschenen levert geen schending op van de wetenschappelijke integriteit. Van falsificatie is geen sprake. De vraag of beklaagde in zijn proefschrift op een wetenschappelijk verantwoorde wijze is omgegaan met de eerdere boeken waarin Gemmeker een rol speelt wordt niet bij dit klachtonderdeel behandeld, maar met name in par. 4.3.4. Is sprake van plagiëren? en par. 4.4 Nadere beoordeling.

Uit het klaagschrift en bijbehorende documentatie komt naar voren dat er bij klager (en door hem aangehaalde anderen) irritatie bestaat over de pretentie van beklaagde dat hij de eerste Gemmeker-biografie heeft geschreven. Deze irritatie is blijkens het klaagschrift en bijbehorende documentatie niet alleen gevoed door beweerde miskenning in beklagdes proefschrift van andere boeken waarin de rol van Gemmeker wordt besproken, maar ook door uitlatingen van beklaagde, en van derden, in media, met name rond het verschijnen van het proefschrift van beklaagde, en door het tijdstip van deze uitlatingen. Zo is beklaagde in *de Volkskrant* van 4 mei 2019 (3 mei 2019 online-versie) de vraag voorgelegd: "Is het niet vreemd dat er pas 74 jaar na de bevrijding een biografie ligt van de man die zo cruciaal is geweest bij de Jodenvervolging in Nederland?" Daarop heeft beklaagde geantwoord: "Die vraag is meteen het antwoord: dit boek is er gekomen vanuit mijn verontwaardiging dat het er nog niet was. Daar is niemand schuldig aan, maar ik vond het moeilijk te verdragen."

De commissie is van oordeel dat beklaagde een boek over Gemmeker heeft geschreven dat anders dan andere boeken specifiek over Gemmeker gaat en dat, voor zover het om publicaties gaat die eveneens specifiek Gemmeker tot onderwerp hebben, waarbij met name gedacht moet worden aan het boek van Lotte Bergen, het boek van beklaagde ruimer van opzet is. Dit neemt niet weg dat beklaagde er volgens de commissie verstandig aan had gedaan om zijn boek in de juiste context te plaatsen, door erop te wijzen dat al eerder over Gemmeker is gepubliceerd. Omdat het een enkel element in een uitgebreid inhoudelijk gesprek betreft, voert het naar het oordeel van de commissie echter te ver om in dit verband te concluderen tot een inbreuk op de wetenschappelijke integriteit. Het is de commissie overigens bekend dat beklaagde bij een andere gelegenheid, namelijk een optreden voor RTV Drenthe op 9 mei 2019 (www.rtvdrenthe.nl/nieuws/147179/Ad-van-Liempt-over-kampcommandant-Gemmeker-De-smoking-gun-heb-ik-niet-gevonden, minuut 2.18) wel gewag maakt van het feit dat reeds over Gemmeker is geschreven, zij het op een zeer beperkte wijze. Voor het element publiciteit verwijst de commissie voorts naar par. 4.4.

Bekendheid van de Duitse justitiële onderzoeken tegen Gemmeker.

Ten aanzien van de bekendheid bij het Nederlandse publiek van de justitiële vooronderzoeken in Duitsland staat op bladzijde 269 van het proefschrift het volgende: "Voor het Nederlandse publiek is het langdurige, intensieve vooronderzoek tegen Gemmeker altijd verborgen gebleven. Het speelde zich af buiten de openbaarheid, zoals dat bij de voorbereiding van de gerechtelijke procedures gebruikelijk is". Ook op bladzijde 336, bovenaan, wordt vermeld dat de juridische lotgevallen van Gemmeker "zich over een langere periode blijken te hebben afgespeeld - vrijwel geheel in het verborgene." Het is volgens het proefschrift "evenzeer een resultaat van biografisch onderzoek dat

dat nu aan het licht komt dat Duitse opsporingsinstanties zich over een periode van zeventien jaar hebben ingespannen om het Nederlandse vonnis te corrigeren, en Gemmeker alsnog te veroordelen voor zijn bijdrage aan de vernietiging van het Nederlandse Jodendom". Op bladzijde 8 van het proefschrift staat dat buiten het zicht van de publiciteit na zijn vrijlating in Nederland in 1951 in Duitsland twee nieuwe onderzoeken tegen hem zijn in gesteld.

Klager stelt in zijn commentaar op bladzijde 336 van het proefschrift dat deze door beklaagde gestelde onbekendheid een falsificatie is omdat de onderzoeken wel degelijk bij het Nederlandse publiek bekend waren. Beklaagde zou zo claimen dat hij de ontdekker van de onderzoeken zou zijn, hetgeen volgens klager een ongekend soort plagiaat betreft waarmee hij alle journalisten en historici schoffeert die eerder over het onderzoek schreven. Klager heeft ter onderbouwing van zijn stelling in zijn reactie op bladzijde 313 van het proefschrift een groot aantal verwijzingen naar internetpagina's met krantenartikelen opgenomen uit de periode 1967-1973. Klager verwijst in zijn pleitnota ook naar een aantal krantenartikelen uit 1960 over het nieuwe onderzoek tegen Gemmeker. Beklaagde heeft daarnaast, naar het oordeel van klager, bewust het krantenartikel van Hans Knoop uit 1971 in *De Telegraaf* genegeerd terwijl hij een half jaar voor zijn promotie met diezelfde Knoop gesproken had. Knoop had beklaagde kunnen vertellen over de krantenartikelen en het feit dat de mislukte pogingen van de Duitse justitie om Gemmeker met succes te vervolgen in Nederland en Duitsland reeds lang bekend waren. Ten slotte heeft ook Lotte Bergen in haar boek al geschreven over journalist van de *Haagsche Post* Richard Kaan, die Gemmeker in 1967 interviewde. Lotte Bergen heeft ook geschreven over de afloop van het onderzoek, namelijk de beslissing van de Duitse justitie om Gemmeker niet te vervolgen (opmerking van klager op bladzijde 269 van het proefschrift).

Dat er een vooronderzoek zou worden ingesteld heeft volgens beklaagde inderdaad in allerlei kranten gestaan. Daar schrijft hij zelf over op bladzijde 261 van het proefschrift. Het publiek heeft evenwel nooit van het verloop en de voortgang van het onderzoek gehoord, omdat de documenten uit dat onderzoek nooit door andere onderzoekers zijn gezien behoudens een enkel document dat door de Duitse justitie naar het NIOD is gestuurd. Klager geeft overigens aan dat het laatstgenoemde document het enige relevante stuk is en dat Lotte Bergen in haar boek citeert uit dat stuk. Ook in het door klager genoemde artikel in *De Telegraaf* van Knoop van 9 januari 1971, wordt het beloop van het onderzoek niet vermeld.

De commissie stelt vast dat het in beperkte mate bekend zijn van de justitiële vooronderzoeken in Duitsland – en een aanvullende, nieuwe bevinding van beklaagde ter zake – in het proefschrift veel nadruk heeft gekregen (het wordt ook uitgelicht in het voorwoord). Met klager stelt zij voorts vast dat de Nederlandse kranten hebben geschreven over de nieuwe justitiële vooronderzoeken tegen Gemmeker, met name waar het gaat om de aanvang van deze onderzoeken. Dit neemt niet weg dat beklaagde in zijn proefschrift uitgebreid heeft beschreven hoe de justitiële onderzoeken zelf verliepen en dat dit op zichzelf een verdienste is. In lijn met hetgeen klager aanvoert, is commissie evenwel van oordeel dat wat betreft het benadrukken van het in beperkte mate bekend zijn met het bestaan van de justitiële vooronderzoeken in Duitsland – los van het verloop van deze vooronderzoeken – meer terughoudendheid geïndiceerd was geweest. In zoverre die terughoudendheid niet is betracht, heeft beklaagde de schijn van onzorgvuldigheid op zich geladen. Naar het oordeel van de commissie voert het te ver om te concluderen tot falsificeren, dan wel tot fingeren. Daarbij neemt de commissie in aanmerking dat niet zozeer de bevindingen zelf, als wel de waardering en presentatie van de bevindingen onevenwichtig zijn in verhouding tot wat al bekend was.

De lengte van de twee justitiële vooronderzoeken

De twee naoorlogse Duitse justitiële onderzoeken in Duitsland zouden opgeteld geen zeventien jaar hebben geduurd zoals beklagde op bladzijde 328 en 336 van zijn proefschrift stelt, maar twee respectievelijk negen jaar. Beklaagde heeft daardoor gelogen en gefalsificeerd, aldus klager.

Op bladzijde 328 van het proefschrift staat: "Ahlrich Meyer [...] is niet onder de indruk van het feit dat Gemmeker zeventien jaar lang door justitie werd onderzocht". Dit betreft een parafrase of citaat van een ander. Waar het de eigen tekst van beklagde betreft, wordt op bladzijde 336 van het proefschrift gesproken van "over een periode van zeventien jaar".

Naar het oordeel van de commissie is het helder dat de twee justitiële onderzoeken geen zeventien jaar hebben geduurd in die zin dat er gedurende deze volle zeventien jaar gewerkt werd aan de onderzoeken. In Hoofdstuk 12 "Terug in Düsseldorf" en Hoofdstuk 13 "Het zwaard van Damocles" noemt beklagde het begin en het einde van de justitiële vooronderzoeken. Ook beschrijft hij de periodes dat de onderzoeken stillagen en de oorzaken daarvan. Op grond hiervan is het de commissie helder dat de twee onderzoeken niet gedurende een periode van zeventien jaar achtereenvolgens werden verricht. Ook gezien de bovengenoemde passages kan naar het oordeel van de commissie de door klager getrokken conclusie niet worden onderschreven (zo wordt gesproken van "over een periode van", en niet gedurende een periode van). Van falsificatie is naar haar oordeel geen sprake.

Weergave Informatie van Stackhouse

Beklaagde zou antwoorden die hij via e-mailverkeer met de Canadese historicus dr. Ryan Stackhouse heeft gekregen, in verdraaide vorm hebben weergegeven. Beklaagde heeft Stackhouse ook niet gemeld dat hij in een dissertatie geciteerd zou worden, aldus klager.

Beklaagde is van oordeel dat hij op een correcte wijze gebruik heeft gemaakt van de informatie die de Stackhouse hem heeft gegeven.

De commissie is door beide partijen in het bezit gesteld van de e-mailcorrespondentie van 28 en 29 maart 2018. Het betreft twee mails van beklagde en één mail van Stackhouse.

Stackhouse zou ten aanzien van de volgende passage die op bladzijde 29 van het proefschrift staat verkeerd geciteerd zijn: "Zou het wel waar zijn, dat Gemmeker, de chef van de afdeling kantoorbenodigdheden, bij de instructies voor de anti-joodse acties betrokken is geweest? Gestapo-onderzoeker Ryan Stackhouse acht het zeker mogelijk: 'Hij zat niet in het dagelijkse communicatienetwerk, maar zijn positie in de organisatie maakt het alleszins logisch dat hij dit telefoontje heeft verzorgd. Heel gebruikelijk, dat bij grote drukte de politiemensen elkaars taken overnamen.'".

Beklaagde heeft in zijn verweerschrift aangegeven dat hij de woorden van Stackhouse correct heeft weergegeven. Het "acht het zeker mogelijk" lijkt beklagde een voorzichtige omschrijving van het volgende, letterlijke antwoord, dat hij op 28/29 maart 2018 van Stackhouse kreeg: "Gemmeker's position in administration supports him making this telephone call. He's not on routine telephone communications. But on the subject of officers filling in for one another [...]".

Beklaagde heeft geen letterlijke vertaling van de mailpassage van Stackhouse gebruikt. Hij heeft hem geparafraseerd. Bij een geparafraseerde vertaling bestaat het gevaar dat er een onjuiste interpretatie van de oorspronkelijke tekst plaatsvindt. Beklaagde heeft zijn vertaling niet ter goedkeuring aan

Stackhouse voorgelegd en hem ook niet gemeld dat hij diens antwoorden zou gebruiken in het proefschrift. Naar het oordeel van de commissie zou het voor de hand hebben gelegen dat wel te doen. Beklaagde had in die zin zorgvuldiger moeten handelen.

De klacht betreft met name de laatste zin van de hierboven aangehaalde passage: "Heel gebruikelijk, dat bij grote drukte de politiemensen elkaars taken overnamen". Deze passage is niet te herleiden tot de mail die Stackhouse aan beklagde heeft gestuurd. Stackhouse is zelf van oordeel dat de laatste zin "invention" is en dat zijn e-mail niets bevat wat op die manier vertaald zou kunnen worden. Hier is sprake van grote onzorgvuldigheid van beklagde. De commissie is van oordeel dat deze onzorgvuldigheid op zichzelf, mede in het licht van de inhoud van de voorafgaande zin van de betrokken passage, niet zodanig ernstig is dat gesproken kan worden van schending van de wetenschappelijke integriteit, meer in het bijzonder inzake falsificeren (en overigens evenmin inzake fingeren).

Verkeerde vermelding van oorzaak Dolle Dinsdag en vernietiging van de administratie

Beklaagde zou aan geschiedvervalsing hebben gedaan door op bladzijde 183 van zijn proefschrift een foutieve aanleiding voor Dolle Dinsdag te vermelden, namelijk een BBC bericht. Dolle Dinsdag zou echter zijn ontstaan door het samenvallen van meerdere gebeurtenissen. Daarnaast was de vernietiging van de administratie van het kamp niet een direct gevolg van Dolle Dinsdag maar een gevolg van het bevel van de chef van Gemmeker om zoveel mogelijk sporen te laten verdwijnen. Klager verwijst in dit verband naar het boek van Frank van Riet, bladzijde 229-230.

Beklaagde stelt dat hij geenszins heeft betoogd dat er niet meerdere oorzaken voor Dolle Dinsdag zijn.

De commissie is van oordeel dat beklagde niet de bedoeling heeft gehad een uitputtende beschrijving te geven van de oorzaken van Dolle Dinsdag. Een meer genuanceerde duiding in het proefschrift van de aanleiding voor Dolle Dinsdag was voorstelbaar geweest. Volgens haar hoeft de desbetreffende alinea in het proefschrift echter niet noodzakelijkerwijs zo te worden geïnterpreteerd, dat beklagde het BBC-bericht als de enige aanleiding voor Dolle Dinsdag aanmerkt.

Beklaagde heeft weliswaar aangegeven dat de vernietiging van de administratie op bevel van zijn chef plaatsvond maar hij had duidelijker kunnen maken dat Dolle Dinsdag niet de directe oorzaak was voor de vernietiging van de administratie. Beklaagde had nauwkeuriger kunnen formuleren, maar het gaat naar het oordeel van de commissie bepaald te ver om te concluderen dat hij de wetenschappelijke integriteit heeft geschonden.

Het wegmoffelen van Heiko Schaldag

Klager heeft gesteld dat de (stief)kleinzoon van Gemmeker, Heiko Schaldag, is weggemoffeld in het proefschrift.

Beklaagde heeft aangegeven de (stief)kleinzoon van Gemmeker, Heiko Schaldag, om persoonlijke en privacy redenen buiten het proefschrift te hebben gehouden. Beklaagde heeft ook laten meewegen dat Heiko Schaldag geen bijzondere relatie met Gemmeker had.

De commissie is van oordeel dat de afweging om wel of geen aandacht te geven aan Heiko Schaldag niets te maken heeft met een mogelijke inbreuk op de wetenschappelijke integriteit. Heiko wordt

overigens niet weggemoffeld door beklagde, want hij wordt op bladzijde 270 van het proefschrift genoemd, waarbij met klager moet worden geconstateerd dat zijn naam verkeerd wordt gespeld. Ook dit is een slordigheid, maar niet meer dan dat.

4.3.4 *Is sprake van plagiëren?*

Allereerst merkt de commissie op dat de (digitale) plagiaatcontroles (Ephorus en Ithenticate) waaraan de commissie het proefschrift van beklagde heeft onderworpen geen plagiaat aan het licht hebben gebracht.

Zoals hierboven, aan het slot van par. 1 en 4.2.3, is aangegeven, zijn er eerder boeken verschenen waarin bijzondere aandacht aan Gemmeker wordt besteed. Deze boeken hebben voor een deel gebruik gemaakt van dezelfde bronnen als het boek van beklagde, bijvoorbeeld het proces-verbaal van Jan Schoenmaker.

In zijn algemeenheid merkt de commissie op dat letterlijke overname van teksten van anderen doorgaans eenvoudig te constateren is, maar dat plagiaat moeilijk is vast te stellen in geval van parafraseren waarbij een auteur en degenen die worden geparafraseerd zich van dezelfde bronnen hebben bediend. De ernst van de beschuldiging brengt naar de opvatting van de commissie mee dat alleen tot plagiaat kan worden geconcludeerd wanneer duidelijk van plagiaat is gebleken en dat dit ook geldt voor laatstgenoemde categorie (parafrasering en gebruik van dezelfde oorspronkelijke bronnen).

In zijn algemeenheid merkt de commissie voorts op dat wanneer er eerder boeken over hetzelfde onderwerp zijn geschreven waarvoor (deels) gebruik is gemaakt van dezelfde oorspronkelijke bronnen, om elke schijn van plagiaat te vermijden extra zorgvuldigheid bij de bronvermelding dient te worden betracht.

In het *Briefadvies KNAW correct citeren* van april 2014 waarvan de commissie kennis heeft genomen, staat onder meer: "Wanneer men voortbouwt op het werk van anderen is hergebruik met bronvermelding onmiskenbaar de gouden standaard. Dat wil niet zeggen dat met het stellen van de regel 'geef bronvermelding' de grenzen van goed en fout eenduidig vastliggen en alle mogelijke problemen zijn geadresseerd. Citeren is namelijk een selectief proces. Idealiter verwijst een publicatie naar alle voor die publicatie relevante bronnen. Dat is praktisch echter niet haalbaar - er moet altijd een grens getrokken worden. De uiteindelijke keuze zal in de eerste plaats berusten op wetenschappelijke gronden (belang, precisie, oorspronkelijkheid, recentheid), soms ook op strategische gronden (tijdschrift met een hoge impact, samenwerkingspartners), of op toeval (net ontvangen, net hervonden), en soms op twijfelachtige bedoelingen (overcitatie van bevriende auteurs, ondercitatie van concurrenten). Daardoor kunnen zelfs bij expliciet als zodanig gepresenteerde citaten en citaties met adequate bronvermelding integriteitsproblemen ontstaan of door anderen worden ervaren."

Ook wordt uit het Briefadvies duidelijk dat er grote verschillen zijn in publicatiecultuur tussen wetenschapsgebieden. Hergebruik (dus het opnieuw gebruiken van reeds gepubliceerd materiaal) zonder een complete bronvermelding van alle bronnen (oorspronkelijke en latere) is blijkens de geformuleerde begrenzings van het Briefadvies in sommige wetenschapsgebieden gebruikelijker dan in andere.

De commissie heeft tijdens de hoorzitting en op basis van ambtshalve onderzoek vastgesteld dat er geen eenduidige wijze is waarop in het specifieke genre van biografisch historisch onderzoek aan

bronvermelding moet worden gedaan. Partijen hebben op de hoorzitting dan ook gezamenlijk geconcludeerd dat het geen zin zou hebben een deskundige in te schakelen die een algemeen gedeeld oordeel zou kunnen geven over de correcte wijze van bronvermelding.

Zoals hierboven, aan het slot van par. 1, is aangegeven, heeft de commissie kennisgenomen van een aantal boeken waarin de rol van Gemmeker wordt besproken en waarnaar in de klacht wordt verwezen. Het gaat om boeken en hun auteurs die volgens klager met het proefschrift onvoldoende recht wordt gedaan. De commissie heeft geen kennisgenomen van de oorspronkelijke bronnen die voor zowel deze boeken als het proefschrift zijn geraadpleegd, zoals met name het proces-verbaal van Jan Schoenmaker en het dagboek van Philip Mechanicus. Wel heeft de commissie gekeken naar hoe in het proefschrift de bronvermelding in algemene zin is opgepakt.

Beklaagde zou plagiaat hebben gepleegd op de eerdere boeken over Gemmeker, met name die van Lotte Bergen en Frank van Riet en daarnaast het Westerbork Cahiers deel 5, *Kamp Westerbork gefilmd*, van Koert Broersma en Gerard Rossing. Hieronder volgen concrete passages waar klager opmerkingen over heeft.

Eerdere boeken; het boek van Lotte Bergen, Albert Konrad Gemmeker, Commandant van Westerbork

Klager heeft aangegeven dat er op meerdere punten opmerkelijke overeenkomsten zijn met het boek van Lotte Bergen.

Overeenkomstige opmaak en titel

Het springt in het oog dat de stofomslag van het proefschrift van beklagde en de omslag van het eerdere boek van Lotte Bergen sterk op elkaar lijken. Op beide 'covers' staat een portret van Gemmeker; op het boek van Bergen een foto en op dat van beklagde een geschilderd portret. Ook de titels van beide boeken lijken sterk op elkaar, waarbij hetzelfde lettertype is gebruikt. De commissie acht de overeenkomsten opvallend en ongelukkig en kan zich daarom voorstellen dat beklagde voor diens latere boek andere keuzes had gemaakt (onverschillig eventuele opvattingen van de uitgever ter zake), ook al zal het in het geval van een biografie gebruikelijk zijn dat een portret van de hoofdpersoon een aansprekende manier voor de presentatie van het boek is en ook al ligt de voor beide boeken gekozen titel voor de hand (uitkomen op hetzelfde lettertype lijkt minder voor de hand te liggen).

Wat hier verder ook van zij: de overeenkomsten, met name nu zij de vormgeving betreffen, brengen de commissie niet tot het oordeel dat sprake is van een inbreuk op de wetenschappelijke integriteit.

Minimale verwijzing, dezelfde conclusie

Beklaagde heeft de eerdergenoemde studie van Lotte Bergen, *Albert Konrad Gemmeker, Commandant van Westerbork*, alleen in de lijst van geraadpleegde literatuur genoemd, op bladzijde 365 van het proefschrift: er wordt niet naar verwezen in een noot of in de tekst van het proefschrift zelf.

Blijkens de pleitnota van Bergen is zij van oordeel dat haar studie in het proefschrift besproken zou moeten worden, temeer omdat beklagde in hoofdstuk 14 van het proefschrift tot dezelfde conclusie komt als zij in haar boek, namelijk dat Gemmeker het lot van zijn slachtoffers gekend moet hebben

maar dat daar geen juridisch bewijs voor kon worden geleverd. Met name in hoofdstuk 14 zou een bronvermelding op haar plaats zijn geweest.

Ook over het verblijf van Gemmeker in het gijzelaarskamp van Sint-Michielsgestel, waarover een paragraaf van Hoofdstuk 3 van het proefschrift, heeft Bergen eerder geschreven, en ook andere auteurs al. Beklaagde noemt in de desbetreffende paragraaf op bladzijde 43 overigens wel de historica Saskia Jansens.

Naar het oordeel van de commissie raakt dit onderdeel van de klacht weliswaar aan de mogelijkheid van het plegen van plagiaat, maar heeft het ook betrekking op de ruimere vraag of sprake is van een correcte bronvermelding. Zie nader par. 4.4.

Eerdere boeken: het boek van Frank van Riet, De Bewakers van Westerbork

Klager heeft aangeven dat grote delen uit het boek van Frank van Riet zijn overgenomen, veelal in geparafraseerde, maar herkenbare vorm. Ter illustratie heeft klager in het bestand <http://www.droog-mag.nl/2019/vl/frank-van-riet.pdf>, tekstpassages naast elkaar gezet.

Hoofdstuk 1 van het proefschrift

In zijn commentaar op bladzijde 1 van de geannoteerde versie van het proefschrift geeft klager aan dat het hele Hoofdstuk 1 “De man met de lantaarn” een parafrase is van de bladzijden 206 tot en met 210 van het boek van Frank van Riet, waarbij beklagde op geen enkele wijze naar hem verwijst. Dat beklagde hier plagiaat pleegt, blijkt uit het gebruik van het woord “Rassenschande” op bladzijde 12 van het proefschrift. Dit woord komt niet voor in het proces-verbaal van Jan Schoenmaker. Het woord komt wel voor in de verklaring van Smallenbroek (marechaussee en gedetacheerd in het kamp en genoemd in Hoofdstuk 1 van het proefschrift) betreffende zijn meerdere, A. de Jong, welke verklaring in het Nationaal Archief wordt bewaard. Beklaagde heeft dit document niet bestudeerd, want het is niet genoemd in de noten van het proefschrift of op andere wijze in het proefschrift vermeld.

Beklaagde heeft in de eerste noot van het hoofdstuk verwezen naar de herkomst van het verhaal: het proces-verbaal nr. 414, d.d. 4 juni 1948, opgemaakt door rechercheur J. Schoenmaker te Assen. Dit proces-verbaal is volgens beklagde een van de belangrijkste bronnen over Westerbork en commandant Gemmeker en logischerwijze door veel schrijvers gebruikt, onder wie Lotte Bergen en Frank van Riet. De zaak Lotte Weisz wordt in het proces-verbaal uitvoerig beschreven. Beklaagde bestempelt de beschuldiging van plagiaat als kwade trouw. Het woord “Rassenschande” komt niet voor in het proces-verbaal maar heeft hij toegevoegd als verduidelijking. De meerdere van Smallenbroek zegt in het proces-verbaal van Schoenmaker: “Gemmeker stuurde het in de richting dat beiden zouden bekennen geslachtsgemeenschap met elkaar te hebben gehad, doch beiden ontkenden ten stelligste.”

Uit een vergelijking van de tekstpassages is naar het oordeel van de commissie niet de conclusie te trekken dat beklagde Van Riet heeft geplagieerd. De teksten zijn beide voor een belangrijk deel gebaseerd op het proces-verbaal van Schoenmaker, maar verschillen qua structuur en woordkeuze zodanig dat van plagiaat niet kan worden gesproken. Het gebruik van het woord “Rassenschande” door beklagde maakt dat niet anders. Het is een niet ongebruikelijke benaming voor geslachtsgemeenschap tussen ariërs en niet-ariërs.

Het Apeldoornsche Bos en David Chajes

In Hoofdstuk 6 “Op vol vermogen” beschrijft beklaagde de ontruiming van de Joodse psychiatrische inrichting het Apeldoornsche Bosch op 21 januari 1943. Frank van Riet heeft aan de hand van vele oorspronkelijke bronnen op de bladzijden 152-157 van zijn boek beschreven wat daar gebeurde. Beklaagde verwijst in noot 5 van het hoofdstuk naar het boek van Van Riet waardoor het volgens klager lijkt alsof beklaagde alleen wat de dag vóór de ontruiming gebeurde bij Van Riet vandaan heeft gehaald. Beklaagde valt echter volgens klager door de mand omdat hij op bladzijde 91 en 92 de naam “David Chajes” noemt. Alles wat beklaagde weet over David Chajes moet hij echter uit het boek van Van Riet hebben opgetekend. In de door beklaagde genoemde bronnen komt geen David Chajes voor.

Beklaagde geeft in zijn verweerschrift aan dat de passages op bladzijde 91 opgebouwd zijn uit verschillende bronnen, die alle in de noten zijn genoemd. Volgens beklaagde past deze wijze van annoteren binnen de conventies van de historische wetenschap, al was een extra noot met verwijzing naar het boek van Van Riet binnen het door hem gekozen systeem van annotatie consequenter geweest.

Beklaagde gaat niet in op de door klager geuite concrete beschuldiging met betrekking tot het gebruik van naam van David Chajes. Hij volstaat met de algemene opmerking dat het consequenter was geweest in een extra noot naar het boek van Van Riet te verwijzen.

Beklaagde had hier naar het oordeel van de commissie op de bladzijden 91 en 92 voor de door klager geannoteerde passages inderdaad zorgvuldiger kunnen en moeten verwijzen naar het boek van Van Riet.

Selig Goldstein

Frank van Riet, op bladzijden 100-101, en beklaagde, op bladzijde 93, hebben beiden een incident tussen Gemmeker en Selig Goldstein beschreven. Dit incident, Goldstein nam zijn pet niet af voor Gemmeker, had tot gevolg dat hij kort daarna met zijn echtgenote op transport naar Auschwitz werd gezet. Volgens klager heeft beklaagde Van Riet geparafraseerd zonder naar zijn boek te verwijzen.

In het proces-verbaal van zijn onderzoek naar Gemmeker heeft Schoenmaker het incident met Selig Goldstein beschreven. Beklaagde verwijst op bladzijde 204 naar dit proces-verbaal en noemt daar ook Selig Goldstein.

De commissie acht het voorstelbaar dat beklaagde zich voor wat betreft het incident tussen Goldstein en Gemmeker op dit proces-verbaal heeft gebaseerd. Plagiaat kan naar het oordeel van de commissie niet worden aangetoond, maar uit een oogpunt van volledigheid en nauwkeurigheid had beklaagde op bladzijde 93, waar hij een afzonderlijke paragraaf wijdt aan Selig Goldstein, een verwijzing kunnen opnemen naar het proces-verbaal van Schoenmaker.

Jüdische Presse Agentur

Klager heeft in de door hem geannoteerde versie van het proefschrift op bladzijde 121 aangegeven dat Frank van Riet in zijn boek op bladzijde 101 de term “Jüdische Presse Agentur” noemt als benaming voor het verspreiden van geruchten. Van Riet verwijst daarbij naar de bron: Presser, *Ondergang, Deel 2*.

Beklaagde noemt de Jüdische Presse Agentur op bladzijde 121 waarbij volgens klager, als bron van deze term, in noot 23 van hoofdstuk 7, verwezen wordt naar Philip Mechanicus, *In Dépôt*, bladzijde 180. Volgens klager klopt deze verwijzing niet omdat de Jüdische Presse Agentur op de genoemde bladzijde van *In Dépôt* niet voorkomt. Beklaagde zou de passage simpelweg van Van Riet hebben geplagieerd.

In zijn verweerschrift heeft beklagde gesteld dat de term Jüdische Presse Agentur in allerlei bronnen voorkomt en op bladzijde 121 wordt gebruikt in een algemene constatering.

Noot 23 van Hoofdstuk 7 is geplaatst bij een citaat van Philip Mechanicus dat afkomstig is uit bladzijde 180 van *In Dépôt*. De noot heeft betrekking op het citaat en niet op de term Jüdische Presse Agentur. Beklaagde heeft geen bron vermeld bij de term Jüdische Presse Agentur omdat de term een algemene constatering zou betreffen.

Naar het oordeel van de commissie is dit laatste verdedigbaar, reden waarom het te ver voert om plagiaat aan te nemen, maar had beklagde er beter aan gedaan om, net als Van Riet, bij het gebruik van deze term wel aan bronvermelding te doen.

Het joelfeest

Op bladzijde 142 heeft beklagde een paragraaf gewijd aan het joelfeest waarbij, aldus klager, beklagde Frank van Riet parafraseert zonder bronverwijzing. Van Riet beschrijft op bladzijden 101-102 van zijn boek een uit de hand gelopen feest waarbij dronken SS-ers met elkaar op de vuist gingen.

Beklaagde heeft in zijn verweerschrift aangegeven dat, zoals uit de tekst op bladzijde 142 en noot 52 aldaar blijkt, de passage over het joelfeest ontleend is aan bladzijde 242 van *In Dépôt*, van Philip Mechanicus.

Naar het oordeel van de commissie kan niet worden vastgesteld dat beklagde Van Riet heeft geparafraseerd, omdat de desbetreffende informatie ook op het werk van Mechanicus is terug te voeren.

Tuchtmaatregel betreffende Gemmeker

Klager stelt dat de door hem gearceerde passage op bladzijde 107 plagiaat betreft, aangezien daar niet naar een bron wordt verwezen. Het is volgens hem verdacht dat de conclusie die beklagde daar trekt één-op-één overeenkomt met een conclusie van een eerdere, overigens ook aan klager onbekende, onderzoeker.

Beklaagde geeft aan dat dit een concluderende passage is, waarbij hij de redenering van klager dat er rechtstreeks sprake zou zijn van plagiaat niet kan volgen.

Ook de commissie kan klager niet volgen in zijn mening dat genoemde passage geplagieerd is. Er is geen onderzoeker bekend die deze conclusie eerder zou hebben getrokken.

Klager stelt dat de door hem gearceerde passage op bladzijde 107 plagiaat betreft omdat niet naar een bron wordt verwezen. Het enkel achterwege laten van een bronvermelding betekent naar het oordeel van klager dat er sprake is van plagiaat. Klager heeft in zijn reactie van 15 november 2019 op het verweerschrift van beklagde hierover nog het volgende opgemerkt: "Als een conclusie vrijwel

één-op-één overeenkomt met de conclusie van een eerdere onderzoeker is dat, bij historische topics, verdacht.”

Beklaagde geeft aan dat hier een concluderende passage door klager rechtstreeks tot plagiaat verklaard wordt. Hij kan die redenering niet volgen.

Ook de commissie kan klager niet volgen in zijn redenering dat genoemde passage geplagieerd is. Het is de commissie niet duidelijk welke onderzoeker, die eerder dezelfde conclusie getrokken zou hebben, klager bedoelt. Klager heeft dat niet gespecificeerd. Hoewel de passage, zoals beklagde stelt, een concluderende passage is had hij daar wel een bron kunnen vermelden.

Han Hollander

Bij de beschrijving van de lotgevallen van Han Hollander op bladzijde 107 zou beklagde de bladzijden 210-213 van het boek van Frank van Riet hebben geplagieerd. Beklaagde zou een aantal passages uit de bron die hij noemt, bron 1 van Hoofdstuk 7, hebben versneden met de informatie uit de bladzijden 2010-213 van Van Riet. Daarnaast zou de bronvermelding niet correct zijn.

Beklaagde heeft aangegeven dat de passage over Han Hollander uit diverse bronnen afkomstig is, waaronder de brief van Hollander zelf die zich in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork bevindt.

Uit een vergelijking tussen de tekstfragmenten van beklagde resp. van Van Riet heeft de commissie niet kunnen constateren dat beklagde Van Riet heeft geplagieerd.

Incident met jachtgeweer en Hartog van der Goen

Op de bladzijden 131, 132 en bovenaan 133 beschrijft beklagde een incident waarbij Gemmeker met een jachtgeweer een schot hagel loste op Frederik Spier, een Joodse gevangene, omdat hij te dicht bij het prikkeldraad bij een verboden zone liep. Klager heeft bij zijn annotatie op genoemde bladzijden aangegeven dat dit incident ook door Lotte Bergen en Frank van Riet beschreven wordt en beklagde zonder enig eigen onderzoek hun informatie kon gebruiken en dus niet het originele proces-verbaal nr. 141 (BOOM) hoefde te raadplegen. Dit laatste is echter de enige bron die beklagde noemt. Volgens klager is dit weglopen met het onderzoek van een ander.

Het bovenstaande geldt volgens klager ook voor de passage op bladzijde 133 over de vlucht van Hartog van der Goen. Deze passage wordt ook door Frank van Riet beschreven en dankzij het onderzoek van Van Riet heeft beklagde niet zelf meer in de archieven hoeven te zoeken.

Beklaagde heeft geen bron vermeld bij de passage op bladzijde 133 over het opheffen van de Colonne Henneicke. De bron is het boek *Kopgeld* uit 2002 van beklagde zelf.

Beklaagde heeft aangegeven dat de tegen hem geuite beschuldiging van het weglopen met andermans onderzoek een absurde beschuldiging is. Op bladzijde 131 noemt beklagde de Drentse onderzoeker Schoenmaker. Deze heeft de incidenten onderzocht en genoemd in zijn proces-verbaal. Het proces-verbaal is ook de bron geweest voor Frank van Riet en Lotte Bergen en anderen. Er is geen sprake van plagiaat maar van historisch onderzoek. Beklaagde kent het proces-verbaal al vanaf het jaar 2000.

Het feit dat beklagde dezelfde incidenten beschrijft als Frank van Riet en Lotte Bergen betekent naar het oordeel van de commissie niet dat beklagde zich schuldig heeft gemaakt aan plagiaat. Zoals beklagde terecht stelt, is het proces-verbaal van Schoenmaker een bron geweest voor hem zelf maar ook voor andere onderzoekers. Zie voor de vraag of verwezen moet worden naar andere auteurs met op dezelfde (oorspronkelijke) bronnen gebaseerde, overeenkomstige (of afwijkende) bevindingen par. 4.5. Beklagde had voor wat betreft de passage over het opheffen van de Colonne Henneicke kunnen verwijzen naar zijn eigen boek *Kopgeld*. Dat dit niet is gebeurd, wettigt naar het oordeel van de commissie geenszins de conclusie dat sprake is van schending van de wetenschappelijke integriteit.

Eerdere boeken, vervolg

Vermeend plagiaat in Hoofdstuk 2 "In chaotisch Düsseldorf"

Klager heeft in de door hem geannoteerde versie van het proefschrift op bladzijde 15 aangegeven dat beklagde in vergelijking met het boek van Lotte Bergen, die voor het onderhavige onderwerp één bladzijde gebruikt, vele bladzijden met aannames en de inbreng van niet relevante zaken als het aantal ziekenhuisbedden en de hoogte van kerktoren en cetera nodig heeft om de eerste fase uit het leven van Gemmeker te beschrijven. Ook L. de Jong en Nanda van der Zee doen dit, net als Lotte Bergen, veel beknopter.

Daarnaast zou beklagde in hoofdstuk 2 "In chaotisch Düsseldorf" aan een niet correcte en onvolledige bronvermelding hebben gedaan, waardoor het door beklagde gepresenteerde niet controleerbaar is. In een aantal gevallen komen passages overeen met feitelijkheden op Wikipedia-pagina's en beklagde zou daarmee de verdachtmaking op zich hebben geladen plagiaat te hebben gepleegd.

Over opmerkingen van dr. Christoph Spieker op bladzijde 21 en 22 stelt klager dat ook de bronnen waar deze expert zich op beroept, hadden moeten worden vermeld.

Klager heeft in de door hem gearceerde versie van het proefschrift op bladzijde 23 bij zijn eerste opmerking gevraagd naar een bron.

Ook voor wat betreft bladzijde 27 is het klager niet duidelijk welke bronnen beklagde heeft gebruikt en wekt beklagde volgens hem de indruk dat beklagde zelf een document uit de archieven van de politie in de naburige stad Krefeld heeft opgedoken.

Klager beschuldigt beklagde op bladzijde 30 van de geannoteerde versie van het proefschrift dat hij de daar gearceerde passage over de begrafenisplechtigheid voor Ernst vom Rath heeft overgenomen uit de *Rheinische Post Online*, Düsseldorf, 9 november 2013, waarbij hij een aantal typische plagiatfouten zou hebben gemaakt. Zo spreekt beklagde steeds over "von Rath" in plaats van "vom Rath", en beschrijft hij zwarte doeken die bij het station en bij de verwoeste Synagoge hingen. De synagoge was echter afgedekt met zwarte planken. Beklagde meldt ook niet waarom de Gauleiter Friedrich Florian onder vuur lag. Beklagde maakt van "duizenden mensen" een "duizendkoppige menigte".

Beklagde vindt het verwijzen naar bronnen in het notenoverzicht adequaat. Beklagde heeft aangegeven een tamelijk uitgebreide beschrijving van de jeugd van Gemmeker te hebben geschreven omdat hij dat relevant acht om iets te begrijpen van diens achtergrond. Hij heeft veel van de informatie uit dit hoofdstuk gebaseerd op het boek *Kleine Geschichte der Stadt Düsseldorf* van Hugo

Weidenhaupt, dat hij in de eerste noot van Hoofdstuk 2 noemt, en voor een aantal passages heeft hij zich gebaseerd op gesprekken met Gemmekers dochters. Beklaagde betreurt het dat hij in een aantal noten in Hoofdstuk 2 spreekt van Weidenkampf in plaats van Weidenhaupt. Beklaagde verwijst niet elke keer dat hij informatie uit *Kleine Geschichte der Stadt Düsseldorf* gebruikt naar dit boek. Beklaagde geeft ook aan dat voor wat betreft de eerste opmerking van klager op bladzijde 19 in de geannoteerde versie van het proefschrift de bron, een gesprek met de dochter van Gemmeker, genoemd had kunnen worden. Spieker, directeur van het Onderzoeksinstituut voor Duitse Politiegeschiedenis, is expert op dat gebied en diens bronnen zouden niet expliciet genoemd hoeven te worden. Voor wat betreft de begrafenisplechtigheid van Ernst vom Rath heeft beklagde aangegeven dat deze in allerlei bronnen beschreven is, waaronder werk van Hugo Weidenhaupt en Carsten Dams, en dat de betreffende passage een sub-hoofdstuk afsluit en een parafrase is van meerdere bronnen. Dit is alleszins acceptabel volgens beklagde.

De door beklagde gemaakte keuze om een tamelijk uitgebreide beschrijving te geven van de stad Düsseldorf tijdens de eerst levensfase van Gemmeker heeft naar het oordeel van de commissie geen betrekking op een vraag van wetenschappelijke integriteit. Het komt de commissie niet onaannemelijk voor – zij heeft geen aanwijzingen voor het tegendeel gevonden – dat de feitelijke informatie die beklagde in Hoofdstuk 2 noemt afkomstig is uit het boek van Weidenhaupt. Dat beklagde daar in een aantal noten Weidenkampf van maakt, is een geval van slordigheid maar niet meer dan dat. De commissie is het met klager eens dat een noot bij opmerking 1 van klager op bladzijde 19 op zijn plaats was geweest, maar de omissie wettigt naar haar oordeel niet de conclusie dat sprake is van schending van de wetenschappelijke integriteit.

Beklaagde heeft Spieker, een deskundige, geparafraseerd en zijn naam en functie genoemd. Aan het oordeel van een deskundige kan in zijn algemeenheid waarde worden gehecht en het gaat te ver om in dit specifieke geval ook de bronnen waar Spieker zich op baseert, te vermelden. Beklaagde heeft de informatie van Spieker mogen gebruiken als oorspronkelijke bron. Naar het oordeel van de commissie is ook in dit verband geen sprake van schending van de wetenschappelijke integriteit.

Ten aanzien van de vraag naar de bron voor de door klager gearceerde passage onder 1 op bladzij 23 van het proefschrift bevestigt beklagde dat daar een bron genoemd had moeten worden: Carsten Dams en Thomas Köhler, 'Die Düsseldorfer Polizei im Spannungsfeld der Umbrüche, 1919 bis 1949', in: *Dienst am Volk? Düsseldorfer Polizisten zwischen Demokratie und Diktatur*, Frankfurt, 2007, bladzijde 24. Naar het oordeel van de commissie is het niet opnemen deze bron een slordigheid. Noot 28 op bladzijde 27 maakt duidelijk waar het betreffende document te vinden is, te weten op bladzijde 42 van het boek van Fleerman c.s., en dat is naar het oordeel van de commissie in dit geval voldoende.

Dat beklagde steeds spreekt over "von Rath" in plaats van "vom Rath" is wederom een slordigheid. De commissie kan niet vaststellen dat beklagde het artikel uit de *Rheinische Post Online* heeft geplagieerd. De passage over de begrafenis van Vom Rath wijkt in het proefschrift op een aantal punten juist af van de tekst in de *Rheinische Post Online*. Om dan, zoals klager doet, te concluderen dat dat typische plagiaatorfouten zijn en er dus sprake is van plagiaat, gaat de commissie te ver.

Al met al concludeert de commissie over het bovenstaande dat er in Hoofdstuk 2 sprake is van enige slordigheden, maar dat van schending van de wetenschappelijke integriteit geen sprake is.

Wikipedia-plagiaat

Klager stelt in de door hem geannoteerde versie van het proefschrift op bladzijde 144 dat beklagde zich schuldig heeft gemaakt aan het plagiëren van een Wikipedia-pagina bij de beschrijving van het bombardement op 12 juni 1943 van Düsseldorf omdat hij geen bron heeft vermeld.

Beklaagde heeft aangegeven dat de verwoesting van Düsseldorf van algemene bekendheid is en details in allerlei bronnen te vinden zijn. Hij heeft daarvoor, zoals bij alle informatie over Düsseldorf, het eerder genoemde boek van Weidenhaupt, *Kleine Geschichte der Stadt Düsseldorf* gebruikt.

Naar het oordeel van de commissie had beklagde hier een noot kunnen plaatsen. Het bombardement op Düsseldorf is weliswaar van algemene bekendheid, maar de details die beklagde geeft zijn dat niet. Naar haar oordeel wettigt de omissie niet de conclusie dat sprake is van schending van de wetenschappelijke integriteit.

Philip Mechanicus; Buigen onder de storm

Klager heeft op bladzijde 162 van de door hem geannoteerde versie van het proefschrift een stuk tekst opgenomen over de dagboeknotities van Philip Mechanicus. Hij noemt daar ook het verschil tussen de gepubliceerde versie van de dagboeken en de oorspronkelijke dagboekgeschriften. Koert Broersma heeft in 1993, na vijf jaar onderzoek, het boek *Buigen onder de storm, Philip Mechanicus, Verslaggever tot in de dood, 1889-1944*, het licht doen zien. In april 2019 verscheen een tweede, herziene druk, waarvoor Broersma nog twee jaar onderzoek heeft gedaan. Beklaagde verwijst slechts via noten naar het boek van Broersma en heeft hem niet in de leestekst van het boek opgenomen. Door de gekozen manier van verwijzen is niet te achterhalen wat beklagde van Broersma heeft overgenomen en wat in de gepubliceerde dagboeknotities van Philip Mechanicus te vinden was, aldus klager.

Beklaagde is van oordeel dat de verwijzing op bladzijde 162, door middel van twee noten, namelijk noot 28 en 29 bij Hoofdstuk 8, adequaat is.

De commissie kan beklagde daarin volgen. Het betreft een relatief kort stuk tekst (een halve bladzijde), waarin twee noten zijn geplaatst en waarbij in de noten wordt verwezen naar specifieke bladzijden uit het boek van Broersma. Naar haar oordeel staat het auteurs in beginsel vrij om te beslissen of en in hoeverre andere auteurs (bronnen) worden vermeld in de leestekst dan wel in noten, met dien verstande dat men daarbij, in het bestek van een en hetzelfde boek, een en dezelfde lijn moet aanhouden. De commissie constateert dat klager er als lijn voor heeft gekozen bronnen in noten op te nemen, en niet in de leestekst. Naar haar oordeel is in dit verband geen sprake van schending van de wetenschappelijke integriteit.

Kamp Westerbork gefilmd, Westerbork Cahiers deel 5

Beklaagde gebruikt volgens klager op de bladzijden 169-174 veel informatie uit *Kamp Westerbork gefilmd*, van Koert Broersma en Gerard Rossing. Broersma en Rossing worden in de leestekst zelf niet genoemd. In de bronvermelding bij hoofdstuk 8 bij noot 38 worden zij en de boektitel vermeld met de mededeling: "Uit deze publicatie zijn veel van de hier genoemde feiten afkomstig." De bronvermelding is volgens klager te algemeen omdat niet duidelijk wordt welke feiten uit het *Kamp Westerbork gefilmd* afkomstig zijn.

De eerste noot met vermelding Broersma en Rossing als bron staat op bladzijde 169 terwijl al op bladzijde 167 wordt begonnen met het overnemen van gegevens uit *Kamp Westerbork gefilmd*, aldus klager. Beklaagde heeft slechts vier noten opgenomen terwijl hij veel meer materiaal heeft gebruikt. Zo heeft beklagde de rel die over de filmopnamen ontstond in dezelfde chronologische volgorde beschreven als Broersma en Rossing, terwijl beklagde ten onrechte slechts één noot heeft gebruikt.

Beklaagde heeft volgens klager daarnaast vrijelijk geput uit vier interviews met getuigen die de auteurs van *Kamp Westerbork gefilmd* hebben opgespoord en geïnterviewd. Bij slechts één citaat uit één interview is bij de bronvermelding een verwijzing geplaatst. Bij de drie andere interviews is geen enkele verwijzing opgenomen. Beklaagde had in de leestekst zelf *Kamp Westerbork gefilmd* en de auteurs moeten noemen.

Beklaagde is van oordeel dat het zeker bij het schrijven van een biografie vrijstaat om boektitels en auteurs niet in de leestekst van het boek zelf op te nemen, mits de bron correct in de noten wordt vermeld. Een biografie moet leesbaar zijn en daarnaast moeten de bronnen correct zijn vermeld. Het is voor een biografie algemeen aanvaard om de bronnen zoveel mogelijk in de noten te vermelden. Beklaagde volgt de conventies uit het vakgebied zoals onder andere vastgelegd in P. de Buck uit 2002, *Zoeken en Schrijven. Handleidingen bij het schrijven van een historisch werkstuk*, en gedeeld door historisch experts die het manuscript in de diverse stadia hebben beoordeeld.

De commissie heeft gezien dat beklagde ervoor heeft gekozen om in algemene bewoordingen in noot 38 van hoofdstuk 8 aan te geven dat veel van de hier (in de paragraaf *De film*, bladzijden 167-174) genoemde feiten uit *Kamp Westerbork gefilmd* afkomstig zijn. De citaten die beklagde gebruikt heeft hij geannoteerd; zie de noten 40, 41 en 45. Beklaagde had er naar het oordeel van de commissie voor kunnen kiezen in de leestekst meer noten te plaatsen bij de feiten en passages die hij ontleend heeft aan *Kamp Westerbork gefilmd*. Hij had dit kunnen doen bij de informatie die hij uit de interviews van de onderzoekers heeft gehaald. Hij had dat ook kunnen doen op bladzijde 167, waar hij de datum, 19 mei 1944, noemt van het transport dat op de film staat. Hij had ook de onderzoekers met naam en toenaam kunnen noemen op bladzijde 169 van het proefschrift, waar hij nu volstaan heeft met de algemene benaming "onderzoekers". Een nauwkeuriger – en in samenhang daarmee wellicht ook uitgebreider (vollediger) – verwijzing naar *Kamp Westerbork gefilmd* had in de rede gelegen waar in het proefschrift qua citaten en bevindingen nauw bij dit cahier wordt aangesloten.

De commissie constateert dat de schrijvers van *Kamp Westerbork gefilmd* in geval van een dergelijke verwijzing een rechtvaardiger behandeling zouden hebben ervaren. Naar haar oordeel kan niet worden geconcludeerd tot een inbreuk op de wetenschappelijke integriteit. Beklaagde heeft immers, weliswaar in algemene zin, verwezen naar *Kamp Westerbork gefilmd* en waar hij heeft geciteerd, heeft hij noten geplaatst. Verder verwijst de commissie naar hetgeen zij met betrekking tot het in het proefschrift verwijzen naar *Buigen onder de storm* heeft opgemerkt. Dit neemt niet weg dat de commissie van oordeel is dat een nauwkeuriger – en in samenhang daarmee ook uitgebreider (vollediger) – verwijzing aangewezen was geweest en dat beklagde daarom niet zorgvuldig heeft gehandeld.

Gemmeker in Sint Michielsgestel

Op de bladzijden 41-47 schrijft beklagde over het verblijf van Gemmeker in Sint Michielsgestel, waar hij kampcommandant werd van het gijzelaarskamp. Het is voor klager onduidelijk welke bronnen beklagde daar heeft gebruikt. Bovendien hebben ook Nanda van der Zee, Lotte Bergen en Frank van

Riet over het verblijf van Gemmeker in Sint Michielsgestel geschreven. Beklaagde verwijst niet naar deze auteurs en gaat ook niet met hen in discussie.

Beklaagde heeft voor het verblijf van Gemmeker in Sint Michielsgestel op de bladzijden 41-47 verwezen naar de noten 11-25 van Hoofdstuk 3. Hij vindt deze bronvermelding adequaat. De beschrijving in de door klager gearceerde passage onderaan bladzijde 41 en bovenaan bladzijde 42 vindt beklagde van algemene bekendheid. Over de parafrase van het citaat van Piet Sanders op bladzijde 43 zegt beklagde in zijn verweerschrift dat hij daar aanhalingstekens heeft geplaatst juist om het 'parafrase-karakter' van deze zinsnede te benadrukken. Over de door klager gearceerde passage onderaan bladzijde 44 zegt beklagde dat daar een bronvermelding niet echt nodig was omdat deze passage afkomstig was van Laura van Hasselt, *Sint Michielsgestel*, website *Andere Tijden*.

In het licht van de bovenstaande opmerkingen van de commissie over de wijze van bronvermelding acht zij de wijze waarop beklagde aan bronverwijzing heeft gedaan geen schending van de wetenschappelijke integriteit. Wel is zij van oordeel dat beklagde bij de passage onderaan bladzijde 41 en bovenaan bladzijde 42 een bronvermelding had moeten plaatsen omdat de daar vermelde informatie, anders dan dat beklagde zegt, niet van algemene bekendheid is. Beklaagde had het citaat van Piet Sanders correct moeten weergeven en een bronvermelding moeten plaatsen bij de passage van *Andere Tijden*. Bij de bronvermelding had derhalve naar het oordeel van de commissie grotere zorgvuldiger kunnen worden betracht.

Hoofdstuk 8 Alles moet weg, eerste paragraaf het ziekentransport

Bij de door klager gearceerde eerste bladzijde van hoofdstuk 8 zou beklagde ten onrechte niet naar bronnen verwezen hebben.

Beklaagde stelt dat dit een algemene inleiding betreft op basis van eigen kennis en feiten van algemene bekendheid.

De commissie acht dit niet onaannemelijk en komt daarom op dit punt tot het oordeel dat geen sprake is van schending van de wetenschappelijke integriteit.

4.3.5 Is sprake van schending van een of meer overige normen van wetenschappelijke integriteit?

Volgens klager ontbreekt aan het proefschrift een expliciete vraagstelling en is dat in strijd met normen van wetenschappelijke integriteit. De commissie stelt vast dat het proefschrift wel degelijk een centrale vraag bevat, namelijk de vraag of Gemmeker heeft geweten "wat er zou gebeuren met de joden die hij vanuit Westerbork liet deporteren." Zie bladzijde 322, in het laatste hoofdstuk (14), dat als opschrift heeft: "De centrale vraag". Deze vraag ligt, zij het vaak meer impliciet, ook ten grondslag aan eerdere beschouwingen in het proefschrift.

De commissie is van oordeel dat het geen eis van wetenschappelijke integriteit is dat een wetenschappelijke studie aanvangt met een expliciete vraagstelling. Weliswaar onderkent de commissie dat de afgelopen decennia in toenemende mate de eis van een duidelijke probleemstelling aan het begin van wetenschappelijk onderzoek naar voren is gekomen. Deze ontwikkeling heeft echter niet in het minst te maken met een toenemende behoefte aan bevordering van de haalbaarheid ('feasibility') van met name promotieprojecten (voor aan graduate schools verbonden promovendi voor wie de onderzoekstijd beperkt pleegt te zijn tot vier jaar). Ook om redenen van wetenschappelijke kwaliteit kan men zich afvragen of de formulering van een duidelijke

probleemstelling aan het begin van wetenschappelijk onderzoek vereist of wenselijk is. Het is de commissie bekend dat daarover tussen wetenschappelijke disciplines, maar ook binnen een en dezelfde discipline, uiteenlopend wordt gedacht, en dat dit a fortiori het geval is bij een biografisch proefschrift. De commissie laat dit verder terzijde, omdat zij immers alleen over wetenschappelijke integriteit gaat.

De commissie heeft geconstateerd dat het proefschrift van beklaagde vanaf 1 mei 2019 in boekwinkels te koop werd aangeboden. Dat was dus vóór de datum van de promotie op 9 mei 2019. Het in de handel verschijnen voordat de promotie heeft plaatsgehad is, ofschoon niet zozeer een kwestie van wetenschappelijke integriteit, hoogst ongebruikelijk en naar het oordeel van de commissie onwenselijk.

Klager heeft er nog op gewezen dat beklaagde bepaalde bronnen niet heeft gebruikt, althans er niet naar heeft verwezen, terwijl dat gebruik – en die verwijzing – wel voor de hand lag. De commissie merkt dienaangaande op dat de vraag welke bronnen gebruikt dienen te worden vooral een kwestie van wetenschappelijke kwaliteit is, en niet zozeer van wetenschappelijke integriteit: het gaat om afwegingen die voor alles in een wetenschappelijk debat thuishoren.

Van de kant van klager is verder gesignaleerd dat het proefschrift geen afzonderlijk deel bevat waarin de stand van zaken is beschreven en samengevat betreffende de kennis over Gemmeke, en meer in het bijzonder de vraag 'of hij het geweten heeft'. Evenmin wordt aan het slot van het proefschrift duidelijk aangegeven wat het proefschrift van beklaagde aan de eerdere kennis over hetzelfde onderwerp toevoegt. Tevens is opgemerkt dat in het proefschrift niet duidelijk, en in elk geval niet stelselmatig, met andere auteurs die eerder over het onderwerp hebben gepubliceerd in discussie wordt gegaan.

De commissie acht deze waarnemingen juist, maar ook deze zien niet primair op de vraag of de wetenschappelijke integriteit is geschonden maar eerder op een verschil van inzicht over de keuzes die gemaakt zijn bij de opbouw van een biografisch proefschrift over een persoon over wie al eerder studies zijn verschenen.

Naar het oordeel van klager kenmerkt deze zaak zich door de verstrengelde belangen van beklaagde, zijn promotores, de toenmalige directeur van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, het Biografie Instituut, de Rijksuniversiteit Groningen en uitgeverij Balans. Klager noemt de positie en belangen van beklaagde die ook ondernemer is en ook lid van de Raad van Advies van Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Hij noemt de positie en belangen van prof. dr. D.F.J. Bosscher, de toenmalige directeur van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork en prof. dr. J.T.M. Houwink ten Cate, die als deskundige in het proefschrift wordt opgevoerd en ook lid is van de beoordelingscommissie die het proefschrift heeft beoordeeld.

Klager legt geen concreet verband tussen deze belangenverstrengeling en de door hem geconstateerde vermeende schendingen van de wetenschappelijke integriteit. Ook anderszins is een dergelijk verband de commissie niet gebleken. De commissie ziet daarom geen aanleiding om nader op dit punt in te gaan. Voor wat betreft de rol van prof. dr. J.T.M. Houwink ten Cate, die ook als deskundige in het proefschrift aan het woord komt, is de commissie ervan uitgegaan dat de andere drie leden van de beoordelingscommissie evenals de promotores ook kritisch hebben gekeken naar de passages waarin prof. dr. J.T.M. Houwink ten Cate als deskundige aan het woord komt. De beoordelingscommissie bestond overigens uit vier in plaats van de vereiste drie personen.

4.4 Nadere beoordeling

Het advies van de commissie in deze zaak gaat uitsluitend over de vraag of beklaagde met zijn proefschrift *Gemmeker: Commandant van Kamp Westerbork* de wetenschappelijke integriteit heeft geschonden. Verwijten van andere aard en/of over ander werk van beklaagde zijn buiten de orde. Verder herhaalt de commissie dat niet elke onzorgvuldigheid, ook al is sprake van verwijtbare onzorgvuldigheid, een inbreuk op de wetenschappelijke integriteit betekent.

Volgens de commissie geeft de klacht op onderdelen aanleiding tot het oordeel dat sprake is van onzorgvuldigheid. Met name had beklaagde nauwkeuriger kunnen handelen op het punt van de bronvermelding. Weliswaar is het alleszins begrijpelijk dat beklaagde heeft gefocust op primaire bronnen. Echter, wanneer anderen vóór hem reeds over dezelfde aspecten als beklaagde hebben geschreven, ook al is dat met gebruikmaking van dezelfde oorspronkelijke bronnen, en deze anderen maar in beperkte mate of slechts in algemene zin worden genoemd, kan gemakkelijk de schijn van plagiaat ontstaan. Dit geldt in het bijzonder waar, zoals ten aanzien van Gemmeker en de kwestie 'of hij ervan geweten heeft', een overzichtelijk en hanteerbaar aantal schrijvers zich met hetzelfde vraagstuk heeft beziggehouden. Dat beklaagde al vele jaren geleden, ruim voor het verschijnen van andere boeken waarin Gemmeker aan de orde komt, zijn onderzoek – met gebruikmaking van oorspronkelijke bronnen – had aangevangen en toen nog niet naar deze publicaties kon verwijzen, maakt dit niet anders: maatgevend voor de bronvermelding is het tijdstip van afronding van een studie.

In samenhang met het vorige punt mag naar het oordeel van de commissie van een proefschrift worden verlangd dat het de stand van de wetenschap weergeeft en het proefschrift in dat kader plaatst. Ook daarom is een volledige en nauwgezette bronvermelding geïndiceerd. Voor een publieksversie van een proefschrift kunnen andere, lichtere normen aan de bronvermelding worden gesteld. In dit geval is echter slechts sprake van één editie. De commissie begrijpt dat een biografie leesbaar moet zijn. Naar haar oordeel hoeft een correcte vermelding van bronnen in voetnoten of, wellicht beter voor de leesbaarheid, in eindnoten (zoals in dit geval) daaraan niet in de weg te staan.

Het antwoord op de vraag in hoeverre beklaagde ook nauwkeuriger had moeten handelen en zich dus aan plagiaat schuldig heeft gemaakt, hangt af van de betrokken wetenschappelijke discipline. De commissie heeft, overigens samen met partijen, vastgesteld dat op het onderhavige punt binnen de aan de orde zijnde discipline geen eenduidige opvattingen bestaan. Een van de opvattingen is dat in biografische studies spaarzaam met bronvermeldingen moet worden omgegaan, specifiek waar bevindingen rechtstreeks op oorspronkelijke bronnen zijn terug te voeren. Hiertegenover staat de opvatting dat auteurs zorg dienen te dragen voor een verfijnde en nauwgezette bronvermelding en dat hen daarbij weinig vrijheid toekomt (en trouwens evenmin wat betreft de opzet, inrichting en uitvoering van het onderzoek). Men zou van een opvatting 'van de oude stempel' onderscheidenlijk een opvatting van 'de nieuwe stempel' kunnen spreken, al doet deze formulering onvoldoende recht aan het gegeven dat in zowel de theorie als de praktijk van de wetenschap het onderscheid gradueel is. Mede gelet op het *Briefadvies KNAW correct citeren* van april 2014 staat vast dat een eenduidige visie op de bronvermelding ontbreekt. Weliswaar zijn er enkele publicaties waarin aandacht wordt besteed aan de bronvermelding (zie bijvoorbeeld het boekje *Geschiedenis schrijven! Wegwijs voor historici* en aldaar genoemde literatuur). Maar deze publicaties zijn doorgaans voornamelijk stijlboeken, waarin het accent op de vormgeving van de bronvermelding ligt.

Het proefschrift van beklaagde sluit aan bij de eerstgenoemde opvatting ('van de oude stempel'), die naar de commissie is gebleken ook door beide promotores van beklaagde wordt aangehangen. Naar het oordeel van de commissie is deze opvatting in geval van een proefschrift of andere

wetenschappelijke publicatie vatbaar voor betwisting, maar is in het licht van het palet aan bestaande meningen duidelijk dat zij niet zodanig onredelijk is dat het volgen ervan de conclusie wettigt dat door beklagde een inbreuk is gemaakt op de wetenschappelijke integriteit. Ook niet waar, zoals in casu, slechts één editie van het boek is gemaakt, in plaats van een wetenschappelijke editie (met uitgebreide bronvermelding) naast een publieksversie (met minimale bronvermelding). Voor het oordeel van de commissie is van verder belang dat de omissies niet betekenen dat de auteurs die eerder over Gemmeker hebben geschreven geheel zijn genegeerd, maar dat sprake is van onvolledigheid en deels ook een gebrek aan consistentie in de wijze van bronvermelding (waarbij mede valt te denken aan de relatie tussen het notenapparaat en het personenregister).

Kritiek is eveneens mogelijk – zie boven – op het ontbreken van een centrale vraag aan het begin van het proefschrift, het niet of nauwelijks in discussie gaan met onderzoekers die eerder over Gemmeker hebben geschreven, alsmede de nadruk in het proefschrift op het tot dusverre in beperkte mate bekend zijn van (de inhoud van) de justitiële vooronderzoeken in Duitsland. Zulke kritiek betreft de wetenschappelijke kwaliteit van het proefschrift en is daarom een onderwerp dat in het wetenschappelijke discours thuishoort. Dit geldt ook waar van de kant van klager is gesteld dat beklagde weinig aan de eerdere bevindingen van andere auteurs toevoegt: dit is bij uitstek een element in het wetenschappelijke discours. Overigens merkt de commissie in zijn algemeenheid op dat studies alleen al vanwege de eigen betooglijn van een auteur plegen te resulteren in eigen inzichten en nuances, zodat nooit sprake is volledige herhaling. Daar komt bij dat de wetenschap ook gebaat is bij replicatie (omdat deze bestaande inzichten versterkt of juist verwerpt).

Samenvattend, is de commissie van oordeel dat de klacht op onderdelen aanleiding geeft tot het oordeel dat sprake is van onzorgvuldigheden. Dit betreft in het bijzonder de bronvermelding.

De commissie herhaalt dat niet elke onzorgvuldigheid, ook al is sprake van verwijtbare onzorgvuldigheid, een inbreuk op de wetenschappelijke integriteit betekent. Voor het oordeel dat een inbreuk op normen van wetenschappelijke integriteit is gemaakt, is een voorwaarde dat sprake is van een of meer ernstige onzorgvuldigheden, die de kwalificatie slordigheid te boven gaan, en de beklagde een meer dan lichte mate van verwijtbaarheid treft. De commissie is van oordeel dat er weliswaar sprake is van meerdere onzorgvuldigheden, maar dat de verwijtbaarheid aan het adres van beklagde wordt gemitigeerd door het gegeven dat zijn werk onderworpen is geweest aan de supervisie van zijn promotores en de beoordeling door een beoordelingscommissie (met een extra lid). Aan een promotietraject is coaching van de promovendus inherent. Eventuele gebreken in het eindproduct, het proefschrift, zijn daarom in beginsel niet voor de volle honderd procent uitsluitend op het conto van de promotus te schrijven. Mede in dit licht is de commissie van oordeel dat er onvoldoende basis is voor het oordeel dat beklagde zich schuldig heeft gemaakt aan schending van wetenschappelijk integriteit.

4.4 *Eindoordeel*

Gelet op het voorgaande komt de commissie op basis van het aan haar ter beschikking staande materiaal tot de conclusie dat beklagde zich niet schuldig heeft gemaakt aan schending van de wetenschappelijke integriteit.

Beklaagde heeft het basisprincipes Eerlijkheid en zorgvuldigheid (I), in het bijzonder de uitwerking van deze principes in de gedragsnormen onder 1.1., 1.3 en 1.4 van de Gedragscode, niet geschonden. Een schending van punt 1 Fingeren, punt 2 Falsificeren en punt 3 Plagiëren van de Regeling is niet geconstateerd.

III. ADVIES

Op basis van het hiervoor overwogene en alle informatie waarover de commissie beschikt, adviseert de commissie de klacht van de heer Droog **ONGEGROND** te verklaren

De commissie is in dit geval, gezien de ruime media-aandacht voor de zaak, van oordeel dat haar advies in deze kwestie en het daarop gebaseerde besluit van het College van Bestuur integraal openbaar gemaakt zouden moeten worden. Volledigheidshalve heeft de commissie klager, beklaagde en degenen die hen vergezeld hebben bij de hoorzitting, in de gelegenheid gesteld aan te geven of zij ernstige bezwaren hebben tegen een dergelijke openbaarmaking. Allen hebben aangegeven geen bezwaren te hebben.

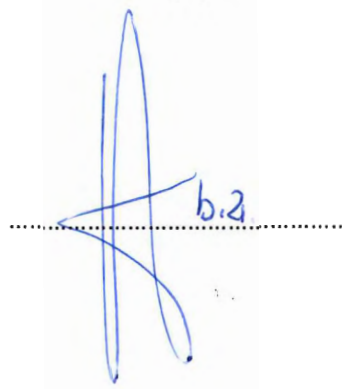
Dit advies is uitgebracht op 15 december 2019 aan het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen.

Prof. mr. H.E. Bröring (voorzitter commissie)

mr. S.R. van Dijk (secretaris)

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large 'S' followed by a series of loops and a long horizontal stroke, positioned above a dotted line.

A handwritten signature in blue ink, featuring a tall vertical stroke and a horizontal stroke crossing it, with the initials 'b.r.' written to the right, positioned above a dotted line.